

سر دبیر محترم نامه فرهنگستان

با سلام

در شماره پیشین نامه فرهنگستان مقاله‌ای از محمدرضا ترکی، استاد دانشگاه تهران، با عنوان «آویختن تازیانه» به چاپ رسیده است. به جا دانستم این نکته را یادآور شوم که مقاله‌ای در همین باب از سجّاد آیدنلو در مجله رشد، آموزش زبان و ادب فارسی (سال ۱۵، تابستان ۱۳۸۰، ص ۸۴-۸۷) با عنوان «تازیانه به پای کردن» چاپ و منتشر شده است. نگارنده، با مقابله این دو مقاله، متوجه شدم که همه مطالبی که استاد ترکی مطرح فرموده‌اند کم و بیش در مقاله آیدنلو، شاهنامه‌شناس فاضل، هست به جز شاهی که ایشان از بلدان این فقیه همدانی نقل کرده‌اند. ضمناً، در مقاله آیدنلو، دو مطلب هست که در مقاله استاد ترکی نیست: یکی بحث درباره اهمیت تازیانه به عنوان نماد قدرت در ایران باستان، به ویژه در آنجا که به روایت وندیداد (فرگرد دوم، بخش یکم، بند ۶) از دو ابزاری که اهوره مزدا به جمشید می‌دهد تا به یاری آنها شهریاری خویش را بگستراند، یکی اشترا (aštrā) به معنی «تازیانه» است؛ دیگر ترکیب سر تازیانه و تعبیرات ساخته شده با آن بیشتر به معنی «لطف و مهربانی مهتری در حق کهنران» که در بیت زیر از حافظ

سمند دولت اگر چند سرکشیده رود ز هم‌رهان به سر تازیانه یاد آرید

و نیز در اشعار شاعرانی چون انوری و خاقانی و نظامی به کار رفته است.

بنده، با شناختی که از استاد ترکی و پژوهش‌های ارزنده ایشان دارم، مطمئنم که ایشان مقاله آیدنلو را ندیده‌اند. پرسش اینجاست که پژوهشگر و نویسنده و یا مسئول مجله و ارزیاب مقاله چگونه می‌تواند متوجه شود، در باب موضوع مقاله‌ای که آن را می‌نویسد یا ارزیابی می‌کند، پیش‌تر پژوهشی شده است یا نه. با توجه به حجم مقاله‌هایی که در انبوه مجلات نوشته می‌شوند، شاید همیشه نتوان از نوشته‌های پیشین در موضوع معینی آگاهی یافت. امروزه برپائی پایگاهی اینترنتی از داده‌های مربوط به مقالات فارسی، دست کم شامل مشخصات مقاله‌ها، چه بسا بتواند نیک راهگشا باشد. مثلاً، در همین

مورد، در این پایگاه، با کلیدواژه «تازیانه» بتوان دریافت که تاکنون چه پژوهش‌هایی درباره آن شده است. امّا، در غیاب چنین پایگاهی، شاید صفحه جست‌وجوی گوگل راهنمای ارزنده‌ای برای پژوهشگران باشد. بنده در این صفحه، سه کلیدواژه «تازیانه»، «بیهقی» و «فردوسی» را وارد کردم و، در ششمین مورد جست‌وجو، مقاله آیدنلو به نمایش درآمد.

ابوالفضل خطیبی

ششم بهمن ماه ۱۳۸۹

